

DÎVÂNU LUGÂTİ'T-TÜRK'TE ZAMAN KAVRAMINA AİT SÖZ VARLIĞI

Cihan ÇAKMAK¹

ÖZ

Dîvânu Lugâti't-Türk, Türk dili tarihinin ve Karahanlı döneminin bize kalan en önemli eserlerinden biridir. Asıl adı Kitâbü Dîvânu Lügâti't-Türk olan eser Türkçenin bilinen ilk sözlüğüdür. 1072'de yazılmaya başlanan eser 1077 yılında tamamlanmış ve Abbasi halifesi Ebü'l-Kasım Abdullah'a sunulmuştur. Araplara Türkçeyi öğretmeyi amaç edinen Dîvân'ın yazarı Kâşgarlı Mahmud Türklerin yaşadıkları coğrafyaları at sırtında karış karış gezerek onların dilleri, kültürleri, âdetleri, gelenek-göreneklere, yemek kültürleri, giyim kuşamları gibi o döneme ait çok sayıda önemli bilgiyi bizlerle paylaşmıştır. Diyarbakırlı Ali Emiri Efendi tarafından 1917'de İstanbul Beyazıt Sahaflar Çarşısındaki bir sahaftan satın alınan Dîvânu Lugâti't-Türk'ün tek yazma nüshası bulunmaktadır. Yaklaşık 8000 Türkçe kelimenin Arapça karşılığının verildiği eserde Kâşgarlı, Türkçe kelimelerin karşılıklarını göstermiş ve bunu halk dilinden derlediği örneklerle açıklamıştır. Türklerin boyları, örf, âdet ve gelenekleri üzerine önemli bilgilerin yer aldığı eserde aynı zamanda Türk dünyasını merkeze alan bir dünya haritası da yer almaktadır. Dîvânu Lugâti't-Türk hakkında ilk çalışma Kilisli Muallim Rifat Bilge tarafından yapılmıştır. Eser, Besim Atalay tarafından Türkçeye çevrildikten sonra Dîvân üzerinde çok sayıda kitap, makale ve tez çalışması yapılmıştır.

Çalışmamızda Dîvânu Lügâti't-Türk'te yer alan zaman kavramına ait söz varlığı alfabetik olarak listelenmiştir. Elde edilen dil malzemesi güne bağlı zaman kelimeleri, aylara ait zaman kelimeleri, mevsimlere ait zaman kelimeleri gibi başlıklar altında sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Dîvânu Lugâti't-Türk, Kâşgarlı Mahmud, söz varlığı, zaman kelimeleri.*

LEXICOLOGY THAT BELONGS TO TIME CONCEPT AT DÎVÂNU LUGÂTİT-TURK ABSTRACT

Dîvânu Lugâti't-Türk is one of the most important literal works in the history of Turkish Language and Karahanlı Period. The original name as Kitâbü Dîvânu Lügâti't-Türk is our first known dictionary in

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, e-mail: cihancakmak1818@gmail.com.

Turkish Language. This literal work was started to be written in 1072 and completed in 1077, then submitted to Abbasi Khalifa of Ebü'l-Kasım Abdullah. Main purpose of this literal work whose writer is Mahmud of Kashgar is to teach Turkish Language to Arabian People. This literal work shares with us lots of information about the language, culture, customs and traditions, food culture, clothes culture etc. when he scoured the earth on horseback. Ali Emirî Efendi who was born in Diyarbakır, purchased Dîvânu Lugâti't-Türk from used-book bazaar in Beyazıt Istanbul which is the only handwritten manuscript. This literal work includes approximately 8000 words translated from Turkish to Arabic by explaining with samples collected from public language. In addition to these, besides being a world map which centers Turkish geography, it includes important information about Turkish tribes, customs, culture and traditions. The first research about Dîvânu Lugâti't-Türk was conducted by Muallim Rifat Bilge who was born in Kilis. After Besim Atalay translated it to Turkish language, lots of works and thesis studies was conducted.

In our study the vocabulary which belongs to the matter of time was listed alphabetically. Determined vocabulary of Dîvânu Lugâti't-Türk collected under the titles as the vocabulary related to the day cycle, the vocabulary related to the month cycle and the vocabulary related to the seasons.

Keywords: *Dîvânu Lugâti't-Türk, Mahmud of Kashgar, vocabulary, time related words.*

1. Giriş

Türkler gerek coğrafi gerek tarihi bakımdan zengin bir kültür mirasına sahiptir. Bu zenginlik sahip olduğu tarihi ve çağdaş metinler aracılığıyla günümüze kadar ulaşmıştır. Türk dili tarihinin en nadide ürünlerinden biri olan Dîvânu Lugâti't-Türk, Türklerin zengin kültürel birikimlerini ve yaşayışlarını ortaya koyması bakımından büyük önem taşımaktadır (Çakmak, 2015: 430).

11. yüzyılın en güçlü devletlerinden biri olan Karahanlılar, sahip olduğu ekonomik ve siyasi etkinliğini Türkçe ile pekiştirmeyi amaçlamıştır. Bu itibarla Kâşgarlı Mahmud, Türkçenin Araplar tarafından öğrenilmesi gerektiğini savunmuştur.

Kâşgarlı Mahmud Dîvânu Lugâti't-Türk'te Türklerin yaşadıkları coğrafyaları tespit etmiş, onların sadece meskûn oldukları

bölgeleri işaret etmekle yetinmemiş, ilgili bölgelerde kullanılan ağız malzemeleri ve folklorik öğeleri de kaydetmiştir. Eser içinde yer alan ilk Türk Dünya haritası ile ayrı bir öneme sahiptir. Söz konusu harita² ile Türklerin o dönem yaşadıkları bölgeleri listelemekle kalmamış aynı zamanda 11. yüzyılda etkileşim içinde olduğu diğer topluluklar hakkında da bilgi vermiştir.

Bilindiği gibi Dîvânu Lugâti't-Türk XI. yüzyılda Türk dünyasına mercek tutması bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada Türklerin Dîvânu Lugâti't-Türk'te zaman kavramı için kullandıkları söz varlığı incelenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda *mevsim adlarına ait zaman kelimeleri, güne ait zaman kelimeleri, yıllara ait zaman kelimeleri* ayrı başlıklar halinde ele alınmıştır. Herhangi bir başlık altına yerleştiremediğimiz zaman kelimeleri ise *Diğer Zaman Kelimeleri* başlığı altında ayrıca listelenmiştir. Çalışmada hem isim hem fiil kategorisine ait dil malzemesi birlikte ele alınmıştır.

2. İnceleme Yöntemi

Çalışmamızda Dîvânu Lugâti't-Türk'ün Besim Atalay tarafından 2006 yılında yayımlanan 5. baskısı ile Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun ile Prof. Dr. Ziyat Akkoyunlu'nun birlikte hazırladıkları ve 2014 yılında neşredilen yayın kullanılmıştır. Öncelikle Besim Atalay'ın Dizin çalışmasındaki zaman kavramıyla ilgili tüm kelimeler alfabetik olarak listelenmiştir. Ardından Ahmet Bican Ercilasun ve Ziyat Akkoyunlu'nun çalışmasında yer alan zamanla ilgili söz varlığı alfabetik olarak listelenmiştir. Listelenen bu kelimeler karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve geçtiği satır bilgileri belirtilmiştir. İncelemede tanım ve yazılış farklılıkları göz önünde bulundurulmuştur.

Çalışmada Dîvânu Lugâti't-Türk'te geçen zamanla ilgili kavram alanları 6 başlık altında tasnif edilmiştir. Bunlar; *Güne Ait Zaman Kelimeleri, Aylara Ait Zaman Kelimeleri, Mevsimlere Ait Zaman*

²Haritada Türklerin yaşadıkları bölgeler ve ilişki kurdukları halklar hakkında da bilgiler verilmiştir. Kaşgarlı haritanın merkezine Türk kağanlarının hüküm sürdüğü Balasagun'u yerleştirmiştir. Coğrafi kavramların farklı renk adlarıyla tasnif edildiği haritada dağlar kırmızı, denizler yeşil, nehirler mavi, çöller sarı renkle gösterilmiştir. Bugün Kırgızistan sınırları içinde yer alan Isık Göl Balasagun'un yakınında gösterilmiştir (Caferoğlu: 2000: 29-30).

Kelimeleri, Yıla Ait Zaman Kelimeleri, Saate Ait Zaman Kelimeleri ve bu tasniflerin dışında kalan madde başları ise *Diğer Zaman Kelimeleri* başlığı altında tasnif edilmiştir. Çalışmanın sonunda tüm zaman kelimelerinin alfabetik olarak sıralandığı bir söz listesi yer almaktadır.

2.1. Günlere Ait Zaman Kelimeleri

2.1.1. axşam: akşam. 107-4. (Atalay IV 2006: 14) / **axşam:** akşam vakti. 66-52 (Ercilasun Akkoyunlu 2014:565).

2.1.2. baya: az önce. 37-14 (Atalay IV 2006: 76) / **baya:** bu saatten önce, az önce. 31-17. (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 579).

2.1.3. bu kün: bu gün. 171-147 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 600).

2.1.4 emdi: şimdi. Bk: imdi. I, 36-12, 37-15, 41-17, 46-20, 74-19, 125-15, 192-6, 200-17, 367-25, 380-17, 442-8, 498-21; II, 110-5, 209-23, 264-2; III, 356-4, 372-4 (Atalay IV 2006: 178) / **emdi:** şimdi. 30-16, 492-607-498 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 637).

2.1.5 erte-irte: erte. 124-10 (Atalay IV 2006: 192) / **erte irte:** sabahın erken saati. 74-62 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 643).

2.1.6. ertele-: erken başlamak. 316-11 (Atalay IV 2006: 193) / **ertele-:** bir şeye erken başlamak. (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 643).

2.1.7. ikindi: ikindi. 140-20 (Atalay IV 2006: 229) / **ikindi:** ikindi namazı vakti. 82-72 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 663).

2.1.8 imdi: Oğuzcada şimdi. 75-62 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 665) / **emdi:** şimdi. bk. imdi. I, 36-12, 37-15, 41-17, 46-20, 74 19, 125-15, 192-6, 200-17, 367-25, 380-17, 442-8, 498-21; II, 110-5, 209-23, 264-2; III, 356-4, 372-4 (Atalay IV 2006: 178).

2.1.9. inir: alaca karanlık. 59-45 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 666) / **inğir:** aydınlıkla karanlığın birbirine karışması; alaca karanlık. Bk: imir (Oğuzca). 94-12 (Atalay IV 2006: 233).

2.1.10.keçe-kıçe: gece. 219-11, 219-14 (Atalay IV 2006:290) / **keçe-kıçe:** gece. 54-39, 541-442 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 697).

2.1.11.keçmiş: keç-: geçmek, ölmek. 5-12 -miş: 245-14 (Atalay IV 2006: 289) / **keçmiş:** geçmiş olan, eski günler. 128-133 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 698).

2.1.12.kuşluk: kuşluk vakti. (Oğuzca). 474-21 (Atalay IV 2006: 388) / **kuşluk:** Oğuzcada kuşluk vakti. 238-207 (Ercilasun-

Akkoyunlu 2014: 751).

2.1.13. *kün*: gün, güneş, gündüz. I, 69-26, 72-23, 82-14, 100-9, 124-8, 245-15, 288-16, 331-2, 340-2, 340-7, 515-6; II, 5-8, 9-27, 14 15, 97-8, 125-2, 143-21, 163-4, 170-12, 232-20, 293-23, 303-10, 304 25, 311-12; III, 52-15, 63-17, 86-23, 128-6, 167-2, 169-2, 182-15, 190 13, 258-14, 373-7, 377-13, 435-20, 437-5; (Atalay IV 2006: 398)/***kün*:** gün. 47-33, 48-34, 49-34, 609-501, 518-417 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 756).

2.1.14. *kündüz*: gündüz; gün ışığı. I, 458-10, II, 87-25, III, 288-14 (Atalay IV 2006: 398) / ***kündüz*:** gündüz ışığı. 230-200 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 756).

2.1.15. *künlük*: gün hesabıyla yapılan iş, gündelik. 480-16 (Atalay IV 2006: 398) / ***künlük*:** günlük. 241-210 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 756).

2.1.16. *kün ortu*: Çiğil lehçesinde öğle. 74-62 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 756).

2.1.17. *öyle*: öğle vakti (Oğuzca). 113-26 (Atalay IV 2006: 470) / ***öyle*:** Oğuzcada öğle vakti. 69-55 -(Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 794).

2.1.18. *özle*: öğle vakti (Kıpçakça). bk. öyle (Oğuzca). 114-1 (Atalay IV 2006: 472). / ***özle*:** Kıpçaklarda öğle vakti. 69-55 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 795).

2.1.19. *tan*: (*tanğ*) tan; sabah vakti. I, 170-7; III, 355-25, 356 1 (Atalay IV 2006: 570) / ***tan*:** şafak vakti, sabah. 65-88, 600-492 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 852).

2.1.20. *tan at*:- (*tanğ at*) tan yeri ağarmak. (Atalay IV 2006: 570) / ***tan at*:-** şafak sökmek. 600-491, 600-492 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 852).

2.1.21. *timin*: (*temin*) demin. 409-13, 409-14 (Atalay IV 2006: 597) / ***timin*:** demin, biraz önce. 206-746 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 882).

2.1.22. *tün*: gece. I, 82-14, 100-9, 245-15, 331-2, 339-6, 423-25; II, 77-1, 97-8, 232-20, 303-10; III, 258-14, 377-13 (Atalay IV 2006: 670) / ***tün*:** gece. 54-34, 609-501, 570-470 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 909).

2.1.23. *tünle*: geceleyin. I, 251-8, 339-6, 434-6; II, 5-28; III, 87-25 (Atalay IV 2006: 670) / ***tünle*:** geceleyin. 131-115, 481-384 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 909).

2.1.24. türk kuyaş ödi: gün ortası. 353-9 (Atalay IV 2006: 674) / **türk kuyaş ödi:** gün ortası. 178-151 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 911).

2.1.25. tüş ödi: konulacak zaman; kuşluk vakti. I, 330-18; II, 125-14 (Atalay IV 2006: 676) / **tüş ödi:** mola zamanı. 166-143 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 912).

2.1.26. tüşlük ödi: (tüşlük ödhi) dinlenmek için yolcuların gece yarısından sonraki konak vakitleri. 477-6 (Atalay IV 2006: 676) / **tüşlük ödi:** mola vakti. 240-208 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 912). / **tüş ödi:** kuşluk vakti, öğle vakti. 497-399 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 913).

2.1.27. yarın: yarın. (Atalay IV 2006: 750) / **yarın:** yarın. 391 306 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 954).

2.1.28. yatgaşık ugrı: (yatgaşık oğrı) yatsı; yatma zamanı. 55-18 (Atalay IV 2006: 759) / **yatgaşık ugrı:** yatsı vakti. 468-372 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 956).

2.2. Aylara Ait Zaman Kelimeleri

2.2.1. ay: yılın on ikide biri olan zaman; gökteki ay, kamer. 82-8, 82-9, 82-14, 258-1, 259-3, 270-22, 288-5, 318-1, 507-17; II, 5-8, 143-22 (Atalay IV 2006: 52) / **ay:** yılın 12 bölümünden biri. 54-39 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 565).

2.2.2. oğlak ay: ilk bahar. 347-26 (Atalay IV 2006: 423) / **oğlak ay:** Nevruz'dan sonraki baharın başlangıcı. 175-150: ulug ay, ulug oğlak ay (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 770).

2.2.3. tolun: ayın on dördü, dolun. I, 82-8, 288-5, 402-1; II, 33-14 (Atalay IV 2006: 637) / **tolun:** dolunay. 54-39, 1146-127 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 891).

2.2.4. ulug ay: senenin "uluğ oğlak ay"dan sonra gelen parçası, yaz ortası. 348-1 (Atalay IV 2006: 692) / **ulug ay:** büyük ay, yazın ortası. 175-150 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 921).

2.2.5. ulug oğlak ay: senenin "oğlak ay" dan sonra gelen ve oğlakların büyüdüğü parçası. 347-27 (Atalay IV 2006: 692) / **ulug oğlak ay:** Büyük oğlak ayı "oğlak ay"dan (baharın başlangıcı) sonra gelen ay. 175-150 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 921).

2.3. Mevsimlere Ait Zaman Kelimeleri

2.3.1. kışın: kış: kış. I, 13-5, 22-13, 170-17, 332-9; II, 26-2, 97-13; III, 278-11; **-ın:** II, 204-13, III, 159-12 (Atalay IV 2006: 323) / **kışın:** kış, kış mevsiminde. 369-292, 514-413 (Ercilasun Akkoyunlu 2014: 716).

2.3.2. küg: köğ: koç veya başka hayvanların kışa yakın aşması. 132-7 (Atalay IV 2006: 355) / **küg:** koçların ve vahşi hayvanların kış mevsimindeki aşma zamanı. 500-401 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 755).

2.3.3. küz: güz, güz mevsimi, sonbahar. I, 327-5, II, 172-4, III, 160-19 (Atalay IV 2006: 403) / **küz:** güz. 352-282, 515-414 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 759).

2.3.4. küze-: güzlemek. 265-15 (Atalay IV 2006: 403) / **küze-:** sonbaharı geçirmek. 561-462 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 759).

2.3.5. küzer-: güzleşmek. 77-19 (Atalay IV 2006: 403) / **küzer-:** (zaman) sonbahar olmaya yüz tutmak. 308-254 (Ercilasun Akkoyunlu 2014: 759).

2.3.6. küzger-: güzleşmek, güze doğru gitmek. 196-24 (Atalay IV 2006: 403) / **küzger-:** (zaman) sonbahar olmaya yüz tutmak. 365-384 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 759).

2.3.7. küzük-: güzleşmek. 118-2 (Atalay IV 2006: 404) / **küzük-:** (zaman, mevsim) güz olmak. 327-266 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 759).

2.3.8. örtgün: harman zamanı. I, 526-22; III, 412-7 (Atalay IV 2006: 465) / **örtgün:** hasat zamanı, hasat vakti. 262-229 (Ercilasun Akkoyunlu 2014: 790).

2.3.9. sıkman: üzüm sıkma zamanı. 444-17 (Atalay IV 2006: 515) / **sıkman:** sonbahar üzüm sıkma zamanı. 223-193 (Ercilasun Akkoyunlu 2014: 819).

2.3.10. yag: ilk bahar; yaz. I, 13-3, 82-13, 96-8, 170-17; II, 97-13; III, 160-18, 161-1 (Atalay IV 2006: 763) / **yag:** ilk bahar. 60-47, 515-415 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 961).

2.3.11. yayla: (yaylağ) yayla, yaylak, yazlanan yer. I, 13-3, 214-18; III, 47-14 (Atalay IV 2006: 764) / **yayla:** yaz mevsimini geçirmek. 580-477 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 962).

2.3.12. yaz: ilk yaz; yaz. 16-11, 159-10 (Atalay IV 2006: 765)

/ **yaz**: ilk bahar. 451-354, 145-126 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 962).

/ **yaz**: yaz. 514-413, 352-282 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 962).

2.3.13.yazık-: yaz olmak. bk. *yayık* 76-12 (Atalay IV 2006: 765) / **yazık-**: bahar olmak, bahar gelmek. 476-381 (Ercilasun Akkoyunlu 2014: 963).

2.3.14.yazlat-: yazlatmak, yazı geçirtmek, yaylatmak. krş. *yazla-*: yaz geçirmek. 355-15 (Atalay IV 2006: 766) / **yazlat-**: baharı geçirtmek. 440-344 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 963).

2.4. Yıllara Ait Zaman Kelimeleri

2.4.1. arkun: gelecek yıl, öbür yıl. bk. *arkın* 108-13. (Atalay IV 2006: 36) / **arkun**: gelecek yıl. 67-53 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 556).

2.4.2. arkun izi: gelecek yıl, öbür yıl. 108-14 (Atalay IV 2006: 36) / **arkun izi**: gelecek yıl ve onu takip eden yıl. 67-531 (Ercilasun Akkoyunlu 2014: 556).

2.4.3. bars yılı: Türklerin on ikili hayvan takvimindeki yıllardan biri, pars yılı. I, 344-20 (Atalay IV 2006: 70) / **bars yılı**: Türkçede 12 yıldan biri, pars yılı. 173-149, 174 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 575).

2.4.4. bildır: bildır, geçen yıl. 456-27 (Atalay IV 2006: 89) / **bıldır**: geçen yıl. 229-199 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 585).

2.4.5. biçin: maymun. 346-10, 409-12 (Atalay IV 2006: 90) / **biçin**: Türkçede 12 yıldan biri, maymun yılı. 206-176 (Ercilasun Akkoyunlu 2014: 586).

2.4.6. biçin yılı: Türklerin on ikili yıllarından biri. 346-10, 409-12 (Atalay IV 2006: 90) / **biçin yılı**: Maymun yılı. 174-149 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 586).

2.4.7. koy yılı: koyun yılı; Türklerin on ikili yıllarından biri. I, 346-9, III, 142-7 (Atalay IV 2006: 351) / **koy yılı**: Türkçede 12 yıldan birinin adı, koyun yılı. 505-405 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 733).

2.4.8. (lu) yılı: timsah yılı. 174-149 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 760) / **nek yılı**: Türklerin on ikili yıllarından biri, timsah yılı. I, 346-6, III, 156-1, 156-4 (Atalay IV 2006: 419).

2.4.9. neg yılı: (nek yılı) Türklerin on ikili yıllarından biri, timsah yılı. I, 346-6, III, 156-1, 156-4 (Atalay IV 2006: 419) / **neg**

yılı: timsah yılı. 174-149, 513-411 (Ercilasun-Atalay 2014: 768)

2.4.10. sıçgan yılı: Türklerin on ikili yıllarından biri. 345-27, 438-21 (Atalay IV 2006: 510) / **sıçgan yılı:** Türkçedeki 12 yıldan birinin adı, sıçan yılı. 174-149, 220-190 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 817).

2.4.11. takagu yılı: Türklerin on ikili yıllarından biri. 346-11, 447-12 (Atalay IV 2006: 562) / **takagu yılı:** Türkçede 12 yıldan birinin adı, tavuk yılı. 174-149, 224-194 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 848).

2.4.12. tawışgan yılı: Türklerin on ikili yıllarından biri. 346-5, 513-12 (Atalay IV 2006: 588) / **tawışgan yılı:** Türkçedeki 12 yıldan biri, tavşan yılı. 174-149, 256-224 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 863).

2.4.13. tonuz yılı: (tonğuz yılı) Türklerin on ikili yıllarından biri. I, 346-13; III, 363-16 (Atalay IV 2006: 640) / **tonuz yılı:** Türkçede 12 yıldan biri, domuz yılı. 174-149 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 892).

2.4.14. ud yılı: Türklerin on ikili yıllarından biri. 45-6, 346-3 (Atalay IV 2006: 683) / **ud yılı:** Türkçedeki 12 yıldan biri, öküz yılı. 175-149, 34-21, 175-150 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 917).

2.4.15. yıl: yıl, sene. II, 118-1, 331-21; III, 5-1, 5-2, 76-10, 131 13, 162-2 (Atalay IV 2006: 782) / **yıl:** sene, yıl. 372-266, 513-411 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 971).

2.4.16. yılan yılı: Türklerin on ikili yıllarından biri. I, 346-7; III, 30-1 (Atalay IV 2006: 783) / **yılan yılı:** Türkçede 12 yıldan birinin adı, yılan yılı. 174-149, 360-457 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 971).

2.4.17. yund yılı: Türklerin on ikili yıllarından biri. I, 346-8; III, 7-21, 7-22 (Atalay IV 2006: 815) / **yund yılı:** at yılı. 174-149, 447 351 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 989).

2.5. Saatlere Ait Zaman Kelimeleri

2.5.1. köç: saat, an, müddet. 321-16 (Atalay IV 2006: 23) / **köç:** saat (an, zaman), süre. 162-141 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 733).

2.6. Diğer Zaman Kelimeleri

2.6.1. *ajun*: dünya, âlem. I, 41-16, 77-3, 160-5, 179-21, 407 27, 420-6, 463-11; II, 228-19, 283-4, 303-9, 335-5; III, 41-21, 288-14, 303-10, 378-15, 378-21. (Atalay IV 2006: 15). / ***ajun*:** zaman, zamane, devir, devran. 90-81, 205-175, 442-366, 540-470 (Ercilasun Akkoyunlu 2014: 545).

2.6.2. *andan*: ondan, ondan sonra (Oğuzca). I, 108-25, 109 13, 126-14, 130-16, 223-21; II, 422-10. (Atalay IV 2006: 36) / ***andan*:** Oğuzcada ondan sonra. 67-53 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 550).

2.6.3. *aşnu*: önce, evvel. bk. *aşun* (Atalay IV 2006: 43) / ***aşnu*:** önce. 77-66 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 561).

2.6.4. *baldır*: ilk çağında işlenen iş. (Atalay IV 2006: 64) / ***baldır*:** işlerin başlangıç zamanı. 229-199 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 572).

2.6.5. *basa*: sonra. 224-4 (Atalay IV 2006: 71) / ***basa*:** sonra. 544-444 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 575).

2.6.6. *basığ*: gece baskını yapılacak olan ve ansızın düşmanın yakalanacağı yer. 372-4 (Atalay IV 2006: 71) / ***basığ*:** gece baskınının yapıldığı yer ve zaman. 186-160 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 575).

2.6.7. *bat-*: batmak, gözden kaybolmak. 294-1 (Atalay IV 2006 : 75) / ***bat-*:** gözden kaybolmak, güneş batmak. 332-269, 423 324 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 578).

2.6.8. *bıçuk*: kesik, parçalanmış her şeyin yarısı, buçuk. 377 20 (Atalay IV 2006: 89) / ***bıçuk*:** yarım. 190-162 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 585).

2.6.9. *birtem*: uzun müddet. 484-19 (Atalay IV 2006: 95) / ***birtem*:** dönmeyecekmiş gibi uzun süre. 243-211 (Ercilasun Akkoyunlu 2014: 590).

2.6.10. *boşugu*: salıverme zamanı. 446-20 (Atalay IV 2006: 104) / ***boşugu*:** (at vb.) hayvanların bağlarından boşaltılma zamanı. 224-194 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 596).

2.6.11. *burun*: burun, öne doğru çıkıntı yapan yer; önce. I, 398 18, 398-22, 412-16, 515-13; III, 273-28 (Atalay IV 2006: 118) / ***burun*:** bir şeyin ilki, önce. 488-391 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 603).

2.6.12. *büte*: “çok” anlamında bir kelime; (Oğuzlardan

başkalarınca) kısa zaman. III, 217-23, 217-24, 217-26 (Atalay IV 2006: 126) / **büte**: çok, uzun zaman. 540-441 (Ercilasun- Akkoyunlu 2014: 608).

2.6.13.büte bol-: uzun zaman geçme. 541-441 (Ercilasun Akkoyunlu 2014: 608).

2.6.14.çer: vakit (Oğuzca). I, 323-1 (Atalay IV 2006: 142) / **çer**: Oğuzcada vakit. 162-141 - *çerik*, *çerlik*- (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 619).

2.6.15.çerig: her şeyin karşısı; her şeyin vakti, sırası (Oğuzca). I, 388-20 (Atalay IV 2006: 142) / **çerig**: Oğuzcada bir şeyin zamanı. 195- 167 - *çer*, *çerig* - (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 619).

2.6.16.çerlik: vakit (Oğuzca). (Atalay IV 2006: 142) / **çerlik**: Oğuzcada vakit. 162-141 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 620).

2.6.17.ilk: ilk, her şeyin evveli. 43-5 (Atalay IV 2006: 231) / **ilk**: ilk her şeyin evveli. 33-20 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 665).

2.6.18.irkin: irkilen, iriken şey. yağmur =günlerce süren yağmur. 108-5 (Atalay IV 2006: 235) / **irkin**: günlerce süren (yağmur vb.) 67-53 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 667).

2.6.19.kaçan: ne vakit, vaktaki, ne zaman. I, 352-10, 403-10, 403-13, 467-8; II, 69-7, 69-9; III, 207-22, 272-2 (Atalay IV 2006: 244) / **kaçan**: ne zaman; eğer, ne zaman ki. 177-151, 203-173, 235-204, 303-251, 536-438 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 673).

2.6.20.kelgü: **kel-**: gelmek. I, 26-12; II, 25-29, 38-10, 63-22 gü: II, 68-28 (Atalay IV 2006: 295-296) / **kelgü**: geliş zamanı. 303-251 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 701).

2.6.21.kıyıl-: inmek; geçmek; ağaç iğrilemesine kıyılmak; sözden dönülmek. III, 190-20 (Atalay IV 2006: 324) / **kıyıl-**: (zaman) geçmek. 528-429 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 717).

2.6.22.kibe: az zaman, kısa zaman (Oğuzca). bk. **büte**. III, 217 20, 217-27 (Atalay IV 2006: 327-328) / **kibe**: Oğuzcadan günlerin az olması, kısa bir zaman. 540-541, 541-441 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 719).

2.6.23.kibe bol-: az zaman geçmek. (Atalay IV 2006: 328) / **kibe bol-**: kısa zaman geçmek. 540-441 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 719).

2.6.24.mengü: (**menğgü**) ebedi, daimi, sonsuz; ebedilik, sonsuzluk. I, 44-18, III, 65-1, 378-13, 378-15, 378-20 (Atalay IV 2006: 411) / **mengü**: ebedi, sonsuza dek. 34-21, 472-378, 609-502

(Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 763).

2.6.25.orna-: yerleşmek; yer tutmak, yer edinmek; -güneş-batmak, kaybolmak. 288-18 (Atalay IV 2006: 441) / **orna-:** (gün) batmak. 146-127 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 778).

2.6.26.uza: geçmiş zaman. I, 88-21, 89-1 (Atalay IV 2006: 705) / **oza:** geçmiş zaman. 57-43 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 781).

2.6.27.uzakı: I, 88-22, 385-26 (Atalay IV 2006: 705) / **ozakı:** geçmiş zamana ait, eski. 57-43, 194-166 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 782).

2.6.28.öd: zaman, vakit; mevsim; hava. bk. *ödh* I, 44-15, 44-18; II, 77-17, 101-27 (Atalay IV 2006: 449) / **öd:** zaman. 34-21, 303 251, 529-430, 495-399 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 784).

2.6.29.ödlek: (ödhlek) zaman, felek. I, 41-17, 82-14, 103-1; II, 196-22, 234-2, 304-19, 304-22, 335-3; III, 41-18, 233-16, 425-14 (Atalay IV 2006: 450) / **ödlek:** zaman, felek. 33-19, 628-524 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 784).

2.6.30.son: (song) her şeyin ve her işin sonu; sonra. 357- 21, 357-22, 357-26 (Atalay IV 2006: 529) / **son:** sonra. 601-492 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 828).

2.6.31.tepretesi: tepret-: tepretmek, teprendirmek; kımıldatmak, saldırmak; -yalnız deve için- sıçratmak. II, 329-25, 330 3 - **esi:** (Oğuzlarca) II, 362-23 (Atalay IV 2006: 602) / **tepretesi:** Oğuzcada hareket ettirme (zaman). 444-347 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 870).

2.6.32.tepretgü: (Türklerce) II, 362-14, 362-16, 362-17 (Atalay IV 2006: 602) / **tepretgü:** hareket ettirme (zaman-yer). 443 347 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 870).

2.6.33.tıdın: (tıdhın) vakit bildiren bir kelime. 171-8, 171-9 (Atalay IV 2006: 613) / **tıdın:** vakit bildiren edat, vakit. 520-419 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 875).

2.6.34.töl: yavrulama zamanı; yavru, döl (Oğuzca). 133-21 (Atalay IV 2006: 645) / **töl:** Oğuzcada yavrulama zamanı. 501-402 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 895).

2.6.35.turası (ugur): vakit, zaman. 136-19 (Atalay IV 2006: 687) / **turası (ugur):** Oğuzcada kalkma (zamanı). 28-13 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 901).

2.6.36.tuşağ: köstek. bk. *tuşağ*. 446-23 (Atalay IV 2006:

660) / **tuşagu**: (at vb. hayvanlara) köstek vurma zamanı. 224-194 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 903).

2.6.37.tülek: dört ayaklı hayvanların tüylerini atıp döktükleri sıra. 271-4 (Atalay IV 2006: 669) / **tülek**: dört ayaklı hayvanların tüylerini dökme vakti. 195-167, 207-178 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 909).

2.6.38.türk: "vakit" anlamına gelen bir kelime. 353-7 (Atalay IV 2006: 674) / **türk**: meyvelerin olgunlaşma zamanının ortasını bildiren söz. 178-151 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 911).

2.6.39.tüş: eğlek, durak, yolculukta dinlenilecek yer ve konulacak zaman. 330-16 (Atalay IV 2006: 676) / **tüş**: mola yeri ve zamanı. 166-143 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 912).

2.6.40.uç: bir nesnenin tükenmesi, bitmesi (Oğuzca). 44-9, 44 12, 44-13 (Atalay IV 2006: 681) / **uç**: son. 34-24, 34-21 (Ercilasun Akkoyunlu 2014: 915).

2.6.41.ugur: vakit, zaman. 136-19 (Atalay IV 2006: 687) / **ugur**: zaman, vakit. 28-15, 583-478 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 918).

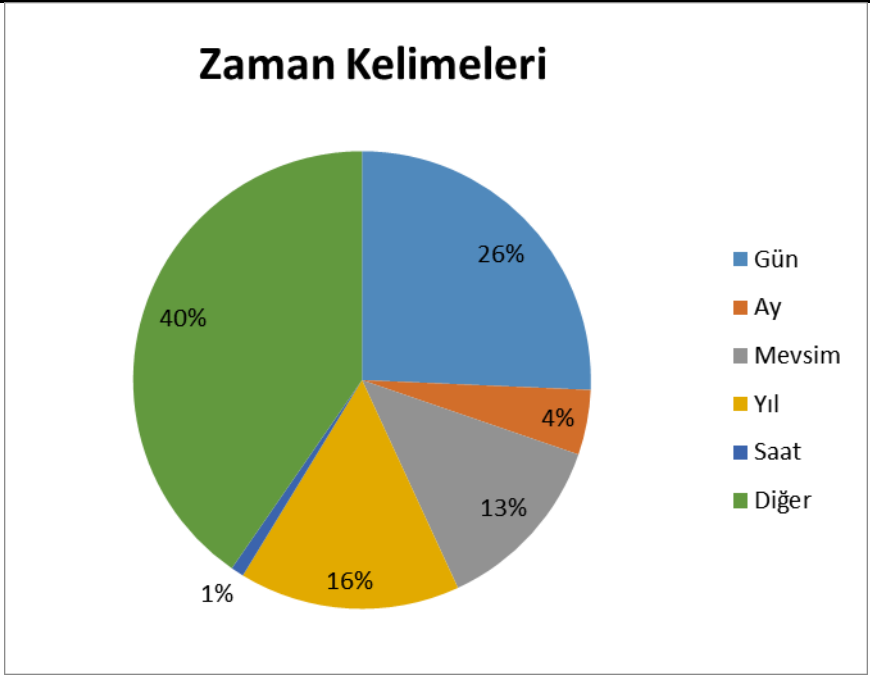
2.6.42.uzak: uzun; eski, uzak. 66-22, 66-24, 380-16 (Atalay IV 2006: 706) / **uzak**: uzamış olan, uzun, uzun süre. 145-31, 191-163 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 928).

2.6.43.yarigu: yürünecek yer zaman. 459-363 (Ercilasun Akkoyunlu 2014: 828).

2.6.44.yelin: (**yelinğ**) yeli çok olan. 373-6, 373-7 (Atalay IV 2006: 770) / **yelin**: bol rüzgâr esen (yer-zaman) 607-499 (Ercilasun Akkoyunlu 2014: 965).

Sonuç

Çalışmamızın sonucunda Dîvânu Lugâti't-Türk indeksinden yapmış olduğumuz tarama neticesinde, eserde toplam 109 adet zaman kelimesi tespit ettik. Bu kelimelerin 28'i güne bağlı zaman kelimelerine, 5'i aylara, 14'ü mevsimlere, 17'si yıllara, 1'i ise saatlere aittir. Bunların dışında, herhangi bir gruba dahil edemediğimiz 44 adet kelime *Diğer Zaman Kelimleri* başlığı altında listelenmiştir.

Tablo 1. Dîvânu Lugâti't-Türk'te Zaman Kelimelerinin Dağılımı
İnceleme neticesinde elde edilen verileri maddeleyecek olursak;

1. “neg”, “lu” gibi Çince ve Sanskritçe kelimelerin kaydedilmesi, toplumlar arasındaki kültürel etkileşimi yansıtmaya bakımından önemlidir.

2. İncelemede toplam 109 adet söz varlığı tespit edilmiştir. Toplam söz varlığı içinde *ajun*, *aşnu*, *baldır* gibi herhangi bir gruba dahil edemediğimiz söz listesini oluşturan *Diğer Zaman Kelimeleri* başlıklı bölüm 44 kelimeyle ilk sırada yer almaktadır.

3. *keçe*, *kündüz*, *tan* gibi *Güne Ait Zaman Kelimeleri* 28 kelimeyle ikinci sırada yer almaktadır. *Arkun*, *bıldır*, *takağu yılı* gibi *Yıllara Ait Zaman Kelimeleri* 17 maddeden oluşmaktadır. 14 madde başı içeren *Mevsimlere Ait Zaman Kelimelerinin* ardından *ay*, *oglak ay*, *tolun*, *ulug ay*, *ulug oglak ay* gibi sadece 5 madde başı içeren *Aylara Ait Zaman Kelimeleri* yer almaktadır. *Saatlere Ait Zaman Kelimeleri* başlığı altında ise sadece *köç* “saat, an, müddet” kelimesi tek bir madde başı ile dikkat çekmektedir.

4. Günlere Ait Zaman Kelimeleri %26 (28 kelime), Yıllara Ait Zaman Kelimeleri %16 (17 kelime), Mevsimlere Ait Zaman Kelimeleri %13(14 kelime), Aylara Ait Zaman Kelimeleri %4 (5 kelime), Saatlere Ait Zaman Kelimeleri %1(1 kelime) ve Diğer Zaman Kelimeleri ise toplam söz varlığının %40 (44 kelime)'ını oluşturmaktadır.

5. Diğer Zaman Kelimeleri başlığı altında incelenen türk³ kelimesi bilindiği üzere Eski Türkçe döneminde "güçlü, kuvvetli" anlamlarıyla sıfat görevinde kullanılan bir kelimedir. Ancak 11. yüzyılda söz konusu kelimenin zaman anlamında kullanılması dikkate değerdir.

6. Dîvânu Lugâti't-Türk'ün Besim Atalay'ın 2006 yılında yayımlanan 5. baskısı ile Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun ile Prof. Dr. Ziyat Akkoyunlu'nun 2014 yılında yayımlanan ortak çalışmalarına baktığımız zaman her iki eserdeki zaman kelimelerinin Arap harfli yazımdan kaynaklanan okuma tercihlerine bağlı olarak farklılık gösterdiği dikkat çekmektedir. Örneğin; *inir* (Ercilasun-Akkoyunlu)/*inğir* (Atalay); *imdi* (Ercilasun-Akkoyunlu)/*emdi*(Atalay) vb.

7. Dîvânu Lugâti't-Türk'ün her iki yayınına baktığımızda ortaya konulan kelimelerin zaman anlamının dışında başka anlamlara da geldiği görülmektedir. Fakat bu çalışmada sadece zaman bildiren anlamları ele alınmıştır.

Ek: Dîvânu Lugâti't-Türk'te Zaman Kelimleri⁴

A

ajun: zaman, zamane, devir, devran

andan: Oğuzcada ondan sonra. **arkun:** gelecek yıl.

arkun izi: gelecek yıl ve onu takip eden yıl.

aşnu: önce.

³ **türk:** "vakit" anlamına gelen bir kelime. 353-7 (Atalay IV 2006: 674) / **türk:** meyvelerin olgunlaşma zamanının ortasını bildiren söz. 178-151 (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 911).

⁴ Madde başlarında Ahmet Bican Ercilasun ve Ziyat Akkoyunlu'nun birlikte hazırladıkları *Kaşgârlı Mahmud Dîvânu Lugâti't-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin)* adlı eserin dizin kısmından istifade edilmiştir (Ercilasun-Akkoyunlu, 2014: 538-995). Burada söz konusu eserin Dîvânu Lugâti't-Türk'ün son yayımı olması etkili olmuştur.

axşam: akşam vakti.

ay: yılın 12 bölümünden biri.

B

baldır: işlerin başlangıç zamanı.

bars yılı: Türkçede 12 yıldan biri, pars yılı.

basa: sonra.

basıĝ: gece baskınının yapıldığı yer ve zaman.

bat-: gözden kaybolmak, güneş batmak.

baya: bu saatten önce, az önce. **bıçuk:** yarım.

bıldır: geçen yıl.

biçin: Türkçede 12 yıldan biri, maymun yılı.

biçin yılı: Maymun yılı.

birtem: dönmeyecekmiş gibi uzun süre.

boşugu: (at v.b.) hayvanların bağlarından boşaltılma zamanı.

bu kün: bu gün.

burun: bir şeyin ilki, önce.

büte: çok, uzun zaman.

büte bol: uzun zaman geçme.

Ç

çer: Oğuzcada vakit.

çerig: Oğuzcada bir şeyin zamanı.

çerlik: Oğuzcada vakit.

E

emdi: şimdi.

erte-irte: sabahın erken saati.

ertele-: bir şeye erken başlamak.

İ

ikindi: ikindi namazı vakti.

ilk: ilk her şeyin evveli.

emdi: şimdi.

inĝir: aydınlıkla karanlığın birbirine karışması; alaca karanlık.

irkin: günlerce süren (yağmur vb.)

K

kaçan: ne zaman; eğer, ne zaman ki.

keçe-kıçe: gece.

keçmiş: geçmiş olan, eski günler.

kelgü: geliş zamanı.

kışın: kış, kış mevsiminde.

kıyıl-: (zaman) geçmek.

kibe: Oğuzcadan günlerin az olması, kısa bir zaman.

kibe bol-: kısa zaman geçmek.

koy yılı: Türkçede 12 yıldan birinin adı, koyun yılı.

köç: saat (an, zaman), süre.

kuşluk: Oğuzcada kuşluk vakti.

küg: koçların ve vahşi hayvanların kış mevsimindeki aşma zamanı.

kün: gün.

kündüz: gündüz ışığı.

künlük: günlük.

kün ortu: Çiğil lehçesinde öğle.

küz: güz.

küze-: sonbaharı geçirmek.

küzer-: (zaman) sonbahar olmaya yüz tutmak.

küzger-: (zaman) sonbahar olmaya yüz tutmak.

küzük-: (zaman, mevsim) güz olmak.

L

(lu) yılı: timsah yılı.

M

mengü: ebedi, sonsuza dek.

N

neg yılı: timsah yılı.

O

oglak ay: Nevruz'dan sonraki baharın başlangıcı.

orna-: (gün) batmak.

oza: geçmiş zaman.

ozakı: geçmiş zamana ait, eski.

Ö

öd: zaman.

ödlek: zaman, felek.

örtgün: hasat zamanı, hasat vakti.

öyle: Oğuzcada öğle vakti.

özle: Kıpçaklarda öğle vakti.

S

sıçgan yılı: Türkçedeki 12 yılından biri, sıçan yılı.

sıkman: sonbahar üzüm sıkma zamanı.

son: sonra.

T

takagu yılı: Türkçede 12 yıldan birinin adı, tavuk yılı.

tan: şafak vakti, sabah.

tan at-: şafak sökmek.

tavışgan yılı: Türkçedeki 12 yıldan biri, tavşan yılı.

tepretesi: Oğuzcada hareket ettirme (zaman).

tepretgü: hareket ettirme (zaman-yer).

tıdın: vakit bildiren edat, vakit.

timin: demin, biraz önce.

tolun: dolunay.

tonuz yılı: Türkçede 12 yıldan biri, domuz yılı.

töl: Oğuzcada yavrulama zamanı.

turası (ugur): Oğuzcada kalkma (zamanı).

tuşagu: (at vb. hayvanlara) köstek vurma zamanı.

tülek: dört ayaklı hayvanların tüylerini dökme vakti.

tün: gece.

tünle: geceleyin.

türk: meyvelerin olgunlaşma zamanının ortasını bildiren söz.

türk kuyaş ödi: gün ortası.

tüş: mola yeri ve zamanı.

tüş ödi: mola zamanı.

tüşlük ödi: mola vakti.

U

uç: son.

ud yılı: Türkçedeki 12 yıldan biri, öküz yılı.

ugur: zaman, vakit.

ulug ay: büyük ay, yazın ortası.

ulug oğlak ay: Büyük oğlak ayı "oğlak ay"dan (baharın başlangıcı) sonra gelen ay.

uzak: uzamış olan, uzun, uzun süre.

Y

yarıgu: yürünecek yer zaman.

yarın: yarın.

yatgaşık ugrı: yatsı vakti.

yay: ilk bahar.

yayla: yaz mevsimini geçirmek.

yaz: yaz.

yazık-: bahar olmak, bahar gelmek.

yazlat-: baharı geçirtmek.

yelin: bol rüzgar esen (yer-zaman).

yıl: sene, yıl.

yılan yılı: Türkçede 12 yıldan birinin adı, yılan yılı.

yund yılı: at yılı.

KAYNAKLAR

CAFEROĞLU, Ahmet (2000). *Türk Dili Tarihi I-II*, İstanbul: Enderun Kitabevi.

ÇAKMAK, Cihan (2015). "Dîvânu Lugâti't Türk'te Araç Gereçlere Ait Söz Varlığı", *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* (ISSN:1308-2140), Vol. 10/16, Fall 2015, s. 427-460.

ERCİLASUN, Ahmet Bican (2004). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.

ERCİLASUN, Ahmet Bican (2007). *Makaleler*, Ankara: Akçağ Yayınları.

KÂŞGARLI, Mahmud (2006). *Divanü Lûgat-it-Türk Cilt IV*, (Haz. Besim Atalay), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KÂŞGARLI, Mahmud (2006). *Dîvânü Lugati't-Türk*, Cilt I, (Çev. Besim Atalay), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KÂŞGARLI, Mahmud (2006). *Dîvânü Lugati't-Türk*, Cilt II, (Çev. Besim Atalay), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KÂŞGARLI, Mahmud (2006). *Dîvânü Lugati't-Türk*, Cilt III, (Çev. Besim Atalay), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KÂŞGARLI, Mahmud (2006). *Dîvânü Lugati't-Türk*, Cilt IV, (Çev. Besim Atalay), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KÂŞGARLI, Mahmud (2014). *Divanü Lûgat-it-Türk Cilt IV*, (Haz., Ahmet Bican Ercilasun-Ziyat Akkoyunlu), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

